

PROGRESJONSPLAN FOR FAGOMRÅDENE I RAMMEPLANEN FOR TØFFE BARNEHAGE

Innledning

I følge Rammeplan for barnehager skal vi arbeide med 7 fagområder. I aktiviteter og temaopplegg jobbes det som regel med flere områder samtidig. Vi skal sikre at barna får erfaringer og opplevelser fra alle områdene og vi skal sikre at de opplever progresjon i aktivitetene.

Vår progresjonsplan beskriver derfor hva vi skal gi barna som sikrer at de får erfaring nok til å utvikle ferdigheter innenfor et vidt læringsfelt. Dette er ferdigheter som igjen er viktig for å delta i lek og sosialt samspill. Gode og varierte opplevelser er viktig for å skape glede, nysgjerrighet og utvikling.

I progresjonsplanen er aktiviteter delt inn etter alder. Dette skal gi oss føringer for hvordan vi skal utvikle aktivitetene for barna etter hvert som de blir eldre i barnehagen. Disse oppdelingene er ikke absolutte, men må alltid sees på i forhold til det enkelte barns modning og erfaringer.

Kommunikasjon, språk og tekst	
1 – 2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bli kjent med billedbøker og pekebøker • Bli kjent med bøker med enkel tekst • Lære sanger med bevegelse, enkle sanger uten bevegelse, sangleker • Få kjennskap til rim og regler • Positive opplevelser med verbal og non-verbal kommunikasjon • Utvikle evne til å kommunisere i lek og samspill med andre barn • Begreper i hverdagen • Oppmerksomhet og respons 	<ul style="list-style-type: none"> • Lese billedbøker/pekebøker sammen med barna. • Bruk av sanger og bevegelse, rim og regler i samlinger og aktiviteter. • Bruke konkrete, bevegelse og bilder som støtte til enkle sanger og fortellinger. • Lek med lyder • Mye en til en kontakt • Være til stede der barna er, på gulvet • Gi barna tid til å uttrykke seg • Sette ord på hendelser og følelser • Sette ord på ting, snakke om det som er nært og synlig • Lytte, herme og repetere/gjenta • Variert fysisk miljø som er språkstimulerende
2 – 3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Se sammenhenger mellom ord og bilde • Øve på å gjenfortelle. • Lyttetrening. • Sette ord på ønsker og følelser • Få et første møte med symboler som for eksempel bokstaver i navna til barna. • Få kjennskap til digitale verktøy. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke bildekort, puslespill og bøker som er tilpasset alderen. • Gjenkjennerleker (eks. Kims lek) • Oppfordre til tegning og lekeskriving. • Fortelle eventyr både med og uten konkrete • Dramatisering/teater • Legge til rette for samtaler mellom voksen barn og barn - barn. • Øver på viktige setninger. Eks: Vil du leke med meg? • Voksne som gjenkjenner, beskriver og responderer på ulike følelser • Voksne legger til rette for og deltar i lek • Oppfordre til rollelek • Bruke rim, regler og sanger

	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke billedbøker med enkel tekst
3 - 4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Bevisstgjøring på bruk av språket i konfliktsituasjoner og sette ord på følelser. • Utvikle samtalene til å strekke seg i tid og innhold. • Ta ordet, utvikle fortellerglede og lytte til andre i samlinger. • Huske og sette ord på noe som hendte i går • Legge til rette for og delta i rollelek med fokus på at barna lærer seg lekekoder • Rytmen i språket 	<ul style="list-style-type: none"> • Samtaler om felles opplevelse hver dag • Oppmuntre barna til å fortelle • Dramatisering • Lese bøker som gir inspirasjon og nytenking • Gi barna mulighet til å bli kjent med enkeltord som symbol (ordbilder) • Høytlesning og lytte til lydbøker • Fortelle og dramatiserer eventyr med og uten konkreter. • Sang og bevegelsesleker. • Språkspill og språkleker • Gi rom for undring og fantasi • Klappe rytmen i navn og ord
4 – 5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Utvikle variasjoner innenfor språket • Utvikle det abstrakte begrepsapparatet • Preposisjoner, bøyninger verb, overbegreper osv. • Større kjennskap med språklyder. • Øke kjennskapen til ulike media. • Se sammenheng mellom det talte og skrevne ord. • Interesse for begynnende lekelesing og leseskriving. 	<ul style="list-style-type: none"> • Leke med språket, rime, dikt, humor • Språkspill og språkleker • Barna dikterer tekster, bokstaver og tall som den voksne skriver ned • Rimer og dikter. • Dramatiserer og dokumenterer • Oppmuntre til tegning og lekeskriving
5 – 6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Tall og bokstaver blir en del av det daglige livet i barnehagen - Med dette øker barnas interesse for skrift og talespråk • Ha kjennskap til alfabet • Skrive sitt eget navn. • Utvikle interesse for å lytte til andres fortellinger. • Trene på å hevde sine meninger, lytte til andres og vente på tur. 	<ul style="list-style-type: none"> • Barna får møte ordbilder, bokstaver, tall og andre symboler på avdelingen. • Høytlesning, lydbøker og fortsettelsesbøker. • Mer avanserte sanger og historier som inspirasjon til fabulering og nyskapning. • Fast førskolegruppe der det jobbes med skoleforberedende oppgaver. (se egen plan) • Trene på å skrive eget navn. • Lære å rekke opp handa når en skal si noe. • Fortelle vitser og gåter • Lese fortsettelsesbøker • Øver på å ta imot litt mer kompliserte beskjeder og handle deretter

<ul style="list-style-type: none"> • Kunne gjenfortelle innholdet i fortellinger. • Bli kjent med vitser og gåter 	<ul style="list-style-type: none"> • Språkspill og språkleker
---	--

Kropp, bevegelse, mat og helse	
1 – 2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bli skritt for skritt bevisst egen kropp og bruken av den. • Møbler, lekeapparater og natur skal utforskes. • Vekst og utvikling gjennom kroppslig mestring. • Få finmotoriske utfordringer. • Lære navn på kroppsdel. • Godt kosthold skal etableres. • Lære å spise og drikke selv • Bli kjent med gode vaner for hygiene. • Begynnende trening med av- og påkledning. 	<ul style="list-style-type: none"> • På tur innenfor, og små turer utenfor barnehagens lekeområde. • Vi tilpasser det fysiske miljøet slik at det blir god plass til "tumblelek". • Enkel hinderløype. • Bevegelsessanger. • Pusle puslespill med og uten knotter. • Snakke og synge sanger om kropp/kroppsdel • Smake på forskjellig mat og sunn mat. • La barna spise og drikke selv. • Hjelp med håndvask. • Hjelp til med å øve på av- og påkledning. • Dans og musikk • Søvn/hvile tilpasses barnets behov
2 – 3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle motoriske ferdigheter og balanse • Bli bevisst kroppslige muligheter og begrensninger. • Bevisstgjøring og kjennskap til kroppsdel. • Videreutvikle finmotorikken • Innøve pinsettgrep • Øve på å «sitte i ro» • Fra bleie til toalett (øve-ikke alle er klare til å slutte med bleie) • Lære rutiner for håndvask. • Begynnende av- og påkledning 	<ul style="list-style-type: none"> • Litt lengre turer og turer i ulendt terreng. • Hinderløype ute og inne • Gymsal • Ake, klatre, balltrening, springe og hoppe • Sangleker og dans • Tegning og klippetrening • Bruk av blyant, fargestifter, pensel o.l. • Ved bruk av blyant, fargestifter og pensel • Oppmuntre til å «sitte i ro» i samlingsstund og under måltider (handler ikke om å «sitte pent», men å delta / være fokusert i den aktiviteten som skjer) • Øve på å smøre egen mat • Øve på å sitte på do • Snakke om hvorfor vi vasker hendene og når. • Gi barna tid til selv å kle av og på seg.
3 - 4 år	
Hva	Hvordan

<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikling av motoriske ferdigheter og kroppskontrollen • Bli glad i og fortrolig med sin egen kropp og at alle er ulike. • Glede over å være ute i all slags vær. • Pinsett- og blyantgrep blir mer innarbeidet • Trene på å velge pålegg og smøre selv. • Vi har fokus på et hyggelig måltid og på sunt kosthold og mangfoldige smaksopplevelser. • Vi har fokus på hygiene og renslighet. • Mer selvstendig med toalettbesøk /fra bleie til toalett (individuellt når barn er klare til å slutte med bleie • Mer selvstendighet i av- og påkledning. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gå lengre turer i ulendt terreng. • Gi barna trygghet til å balansere på kanter, klatre, hinke, hoppe med samlende ben, og lære de å huske selv. • Legge til rette for kroppslig inne- og utelek. • Gymsal • Legge til rette for gode turopplevelser. • Rettlede og legge til rette for formingsaktivitet. • Bruk av tallerken og kniv ved noen måltider. • Samtaler om sunn og usunn mat, og smake på ulike smaker (skille mellom surt og søtt). • Fortelle hvordan vi skal nyse, hoste i armkroken. • Legge til rette for selvstendighetstrening mht. toalettbesøk, håndvask og av- og påkledning. • Hvile/sove etter behov
4 – 5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre motoriske ferdigheter. Øve på utholdenhet i aktiviteter. • Bedre kontroll på finmotorikken. • Utvide forståelsen for sammenhengen mellom kosthold og helse • Få kunnskap om bakterier. • Smøre mat selv 	<ul style="list-style-type: none"> • Inspirere til utholdenhet på lengre turer. • Øve på å klippe med saks etter en strek og å fargelegge etter streker. • Klippe, lime, blyantgrep, perling og veving. • Matlaging (kutte opp frukt mm) • Forklare viktigheten av håndvask og konsekvenser av manglende håndvask. • Lage plakater om tema o.l
5 – 6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre motoriske ferdigheter og utholdenhet i aktiviteter. • Mer fokus på vinteraktiviteter som f.eks. å gå på ski. • Stole på egen kropp og utfordre egne grenser. • Videreføre og utvide forståelsen mellom kosthold og helse. • Mer forståelse for hvordan kroppen fungerer innvendig og utvendig. • Bli mer selvstendig. • Lukte og smake på forskjellige matvarer. Skille mellom søtt og salt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Øve på å hoppe tau, spille fotball, ta imot ball og å balansere på en fot og snekre (håntere redskap). • Gå lengre turer. • Skiskole • Lære om kosthold og matens betydning for kroppens fungering. • Lære om hvordan vi ser ut inni kroppen og hvordan kroppen fungerer. • Klare toalettbesøk selv • Klare å kle seg selv, avpasset værforhold. • Gjennom å smake og lukte på forskjellige matvarer, f.eks. med bind for øyne.

Kunst, kultur og kreativitet	
1 – 2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Introdusere barna for formingsmateriell • Musikk, sang, dans, bevegelse • Drama 	<ul style="list-style-type: none"> • Male, tegne, forme • Synge sanger for barna, høre på musikk, gi rom for bevegelse, enkle instrumenter • Vi dramatiserer enkle fortellinger og historier
2 – 3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bygge videre på det foregående • Bli kjent med primærfargene • Innføre flere typer formingsmateriell, • Varierte musikkopplevelser • Eventyr • Gi inspirasjon til kreativitet • Gi rom og materiell som inspirerer til rollelek • Utvikle spontansang og fantasi • Begynnende rolletaking, late som / på liksom 	<ul style="list-style-type: none"> • God tilgang på tegne, male, lime, plastelina • Gjenta aktiviteter • Synge, spille, høre på musikk • Dramatisere eventyr • Legge til rette for kreativitet i forming, dans sang og drama. • Ha utkleddingstøy tilgjengelig i lek. Lekerom til rollelek. • Teaterbesøk i og utenfor barnehagen • Legge merke til, møte og oppmuntre barna i deres spontansang og fantasi.
3 - 4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bygge videre på det foregående • Kunne farger • Mer finmotoriske aktiviteter i forming • Sangleker, bevegelsessanger, sanger med mer tekst • Fortellinger med mer tekst • Rollelek, drama, utkledding 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvide repertoar innenfor musikk og kunst, kultur • Klippe, lime, tegne med tusj og flere farger, maling • Perle, små tegneoppgaver, bygge, konstruere • Eventyr, fortellinger, drama, flere musikkjangere • Ulike materiell til rollelek og konstruksjonslek • Teaterbesøk i og utenfor barnehagen
4 – 5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bygge videre på det foregående • Kunne flere farger, lage system, mønster • Få tegne og maleoppgaver, tegne etter modell, hodefotinger, detaljer. • Blyantgrep • Sanger med flere vers, mer avanserte melodier, lytte på musikk • Eventyr, drama, teater • Utrykke følelser gjennom forming, sang musikk, drama 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvide repertoar i formingsmateriell, musikk, kunst og kultur, lekemateriell • Klippe, lime, perle, male, forme med plastelina, byggematerialer, • Introdusere flere sanger, høre på musikk, lage sanger, instrumenter • Utkledding ift roller • Være med barna og tegne, male, bevisstgjøre ift tanker og følelser • Dramatisere sanger og eventyr • Teaterbesøk i og utenfor barnehagen

5 – 6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bygge videre på det foregående • Detaljer i tegning, maling, forming • Tegne det du ser, oppgaver • Opptredener, ha konsert • Avansert rollelek, drama • Museum 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvide repertoar • Formingsmateriell som krever mer nøyaktighet, finmotorikk • Få ulike kunstopplevelser • Ulike musikkopplevelser • Sanger med mye tekst • Spille teater • Teaterbesøk i og utenfor barnehagen
Natur, miljø og teknikk	
1 – 2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Legge til rette for varierte opplevelser ute. • Få mulighet til å bruke sansene og undre seg • Få kjennskap til norske husdyr 	<ul style="list-style-type: none"> • Være ute hver dag, få erfaring med ulikt vær. • De voksne skal være gode rollefigurer og vise respekt og varsomhet i naturen når man er sammen med barna. • Ta småturer utenfor barnehagens område. • Oppsøke naturlig terreng. • Sette av god nok tid og ta utgangspunkt i barnas nysgjerrighet, interesser og forutsetninger. • Bruke bilder, sanger, konkrete og pekebøker. •
2 – 3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre temaer fra tidligere år • Få mulighet til å utforske nye uteområder • Sanke ting i naturen. • Bli bevisstgjort årstidene, endringer i naturen. • Få kjennskap til hvor maten vi spiser kommer fra. • Få erfaring med nettbrett. 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvide lengden på turer i nærområdet. • Bruke barnas undring og nysgjerrighet i temaer om natur og dyr. • Voksne skal bevisstgjøre barna på ulike tekniske funksjoner vi omgir oss med • Tilby lekemateriell som utfordrer barnas tekniske bevissthet • Utforske, sanse og undre oss sammen
3 - 4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre temaer fra tidligere år • Få kjennskap til de fire årstidene. • Få kjennskap til elementene. Jord, ild, lys og vann. • Bli introdusert for kildesortering. • Få kunnskap om dyr, insekter, fisk og blomster/vekster som er naturlig i vårt område. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gjøre aktiviteter ute som er mulige i forhold til aktuelt vær. Forming av snø, demninger/kanaler med vann, brenne bål, plukke blomster og andre naturmateriale. • Utforske insekter og planter med forstørrelsesglass • Delta i kildesortering, skylle yoghurtbeger etc.

4 – 5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle temaer fra tidligere år. • Lage mat ute • Introdusere barna for miljøvern og gjenbruk • Nytte av husdyr (mat og klær) • Bli kjent med enkelte sammenhenger i naturen 	<ul style="list-style-type: none"> • Gi barna oppgaver som stimulerer nysgjerrighet og kunnskap ifht. naturen og miljøet • Bruke oppslagsverk ved spørsmål og undring, også digitalt. • Innhente materialer til gjenbruk.
5 – 6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle temaer fra tidligere år. • Lære om solsystemet og naturfenomener. • Kunnskap om hvordan mennesket og naturen er avhengig av hverandre. • Enkle kjemi/fysikk forsøk. • Miljøvern i større perspektiv – jorda • Bruk av digitale verktøy • Utvidet forståelse av sammenhenger 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke faktainformasjon i større grad enn tidligere. <ul style="list-style-type: none"> ➢ Hva er papir laget av, hva bruker vi olje til, hvor finner vi olje osv.. • Barna får øve seg på å fotografere •

Antall, rom og form	
1 – 2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Sortering • Begreper: Stor-liten • Finne sin egen plass, i gangen, og ved bordet • Er introdusert med tallremse, særlig 1, 2, 3 • Erfaring med rom og plassering 	<ul style="list-style-type: none"> • Rydde, og sortere leker. Legge på plass. • Bygge tårn • Putte oppi, ta ut. Borte, titt tei • Sanger, rim og regler med matematisk innhold • Legge til rette for variert fysisk miljø og oppmuntre til utforskning av miljøet
2 – 3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Begynnende peketelling: 1, 2, 3 • Orienter seg i barnehagen, og vite hvor rommene er • Begreper: liten - mellom - stor, over - under • 	<ul style="list-style-type: none"> • Pusle puslespill • Bruke tall, og telling i naturlige situasjoner. • Plassering, hvor f.eks skoene skal stå • Fordele - en til meg, en til deg
3 - 4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Kjenne til tallene opp til ti • Kjenne igjen noen geometriske figurer: sirkel, kvadrat osv. • Utforske former, symmetri og mønstre 	<ul style="list-style-type: none"> • Telling og antall i sanger, regler og eventyr. • Jakte på former, inne og ute. • Perle, modelleringsleire, tegning • Kims lek

<ul style="list-style-type: none"> • Kjenne igjen de vanligste fargene, og vite hva de heter • Ulikheter og likheter • Begynnende utvikling av tidsperspektiv 	<ul style="list-style-type: none"> • Konstruksjonslek (klosser, duplo/lego, jovo, sand) • Snakke om i går, i dag og i morgen
4 – 5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Kjenne til ukedagene, måneder og de forskjellige årstidene • Tallremse til ti • Kjenne til bokstaver og tall • Mengde og øyemål • Enkle regelleker 	<ul style="list-style-type: none"> • Samlinger, og samtaler om ukedager, måneder og årstid • Telle fingrene
5 – 6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Kjenne igjen symboler på en terning • Tidsbegreper: I går, i morgen, osv • Kunne navn på ukedagene og etterhvert rekkefølgen av dem • Orienter seg etter enkle kart (f.eks. skattekart) • Bli kjent med tallremse opp til 20 • Forstå sammenhengen mellom tall og mengde • Kopiere / lage egne mønstre • Vekt og volum • Mer avanserte spill og regelleker • Kjennskap til enkle regnestykker 	<ul style="list-style-type: none"> • Spille spill • Oppgaver på skoleklubb (Bl.a. heftet «Trampoline» og «fem, seks det kommer en heks») • Gå på skattejakt • "Ellinga vellinga..." • Tellebøker opp til 20 • «Geitekillingen som kunne telle til ti» og spillet «villkatten» er felles overgangsobjekter i Bærum kommune i forbindelse med skolestart.

Etikk, religion og filosofi	
1 – 2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Markere høytider på enkelt nivå (ut i fra de religioner/høytider som er representert i barnegruppen) • Anerkjennelse fra voksne • Ta barna på alvor • Gi omsorg 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke sansene og oppleve høytiden. Synge og oppleve stemningen sammen. • Være observant på kroppsspråk og mimikk. • Voksne skal handle utfra barnets signaler og utfra kunnskap om barns behov. • Hjelp barna til å vise godhet for hverandre

2 – 3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Undre seg sammen. • Erfaring i å dele med andre. • Erfaring med å ta egne valg. • Prate om følelser: Glad, lei seg, sint, redd. • Bli godt kjent med hva egne følelser innebærer og betyr (grunnlag for å utvikle empati) • Utvikle evne til å vise omsorg for hverandre • Tilegne seg vaner for vanlig høflighet 	<ul style="list-style-type: none"> • Voksne skal sette ord på følelsene barna har, bekrefte. • Turtaking. Sende hverandre ved matbordet. Velge sang før måltid, velge frukt og pålegg. • Øve på å lytte til hverandre • Voksne skal være gode rollemodeller, være bevisst på ord, kroppsspråk i forhold til hverandre. • Hjelp barna å tolke situasjoner barna imellom. • Gir rom for undring og filosofi. • Hjelp barna i konflikter. • Se • og anerkjenne prososiale handlinger • Basis høflighetsfraser, hei-hade-takk, kan jeg få?
3-4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Trene på å tenke gjennom ting. Være nysgjerrige. • Bli bevisst på at egne handlinger påvirker andre • Barn skal erfare at: «Det er flott å være meg, det er flott å være forskjellige.» • Sette grenser for seg selv • Øve på sinnemestring. • Respektere hverandre. • Samtale og bøker om vennskap og følelser. • Gjenkjenne følelser hos andre og utvikle empati • Bli kjent med ulike kulturer • Bli kjent med høytider og tradisjoner, 	<ul style="list-style-type: none"> • Voksne skal være til stede blant barna, hjelpe til i konflikter. Sette ord på de ulike perspektiver. Bistå barna til å finne egne løsninger • Oppfordre til dialog blant barna. • Bruke historier, bilder bøker om følelser. • Voksne skal være lyttende, stille oppfølgingsspørsmål, være undrende i dialog med barna. • Øve på å si "nei", eller "stopp" for å sette grenser for seg selv • Øve på å sette seg inn i hvordan en annen opplever en situasjon • Tydelige voksne, tydelige grenser • Samtale og bøker om ulike kulturer og levemåter. • Samtaler i hverdagen om ulikheter, hvordan alle er viktige i et fellesskap • Markering og forberedelse til høytider, tradisjoner innenfor ulike religioner og livssyn
4 – 5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Kjenne til representerte religioner • Problemløsning og selvstendig tenkning • Undring over livet (naturen, liv, død mm) • Samtale og filosofere over grunnleggende spørsmål. • Vise respekt og toleranse for hverandre i det vi sier og gjør 	<ul style="list-style-type: none"> • Prøve å ordne opp i konflikter og jobbe spesielt med temaer som vennskap, gode sosiale relasjoner. • Være til stede for barna, forebygge og hjelpe til i konflikter. • Verne om gode lekesituasjoner der barna er i god relasjon med hverandre • Gi kunnskap om at vi er forskjellige, og at det er bra for fellesskapet. • Snakke om representerte religioner

	<ul style="list-style-type: none"> • Samarbeide med foreldre til barna med annen religion enn den kristne, i forhold til om og hva som er viktig for dem. • Bruke barnas erfaringer som utgangspunkt for samtale.
5-6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Den gyldne regel: Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, skal også dere gjøre mot dem. • Reflektere over hvem man er som person, og hvordan man vil være. 	<ul style="list-style-type: none"> • Legge til rette for tid og rom for undring og filosofering over grunnleggende spørsmål. • Bruke små samtalegrupper. • Eks:«Den gyldne regel» som utg til samtale. • Gi kunnskap om at vi er forskjellige, og at det er bra for felleskapet.

Nærmiljø og samfunn	
1 – 2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bli trygge på seg selv, voksne og andre barn i barnehagen. • Bli kjent i og rundt barnehagen. • Bli en del av et felleskap og erfare å måtte ta hensyn til hverandre. • Nasjonaldagen, 17. mai • Samefolkets dag, 6. februar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Personalet skal være trygge og nære voksne for barna, og gi omsorg på barnets premisser. • Bruke uteområde aktivt • Være i lek sammen med de andre barna, hvor personalet er aktivt til stede. • Se fargene i flagget, høre nasjonalsangen og andre sanger som hører nasjonaldagen til. • Se fargene i flagget, og være med i samling der vi snakker om tradisjoner og særpreg.
2 – 3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Utvide kjennskapet i nærmiljøet. • Lære å ta hensyn til hverandre. • Begynnende opplæring om trafiksikkerhet • Nasjonaldagen, 17. mai. • Samefolkets dag, 6. februar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Besøke stor avdeling sammen med personal fra Tertitten • Besøke hverandres hjem/hager • Gå lengre turer som til frembanen og lekeplassen, og snakke sammen om hva vi ser i nærmiljøet. • Personalet skal være seg bevisst å sette ord på barnas positive handlinger ovenfor andre, og oppmuntre de til å hjelpe hverandre. • Delta i barnas trafikkklubb etter jul • Lære fargene i det norske flagget, høre, og synge nasjonalsangen og andre sanger som hører nasjonaldagen til. • Lære fargene i det samiske flagget, og være aktivt med i samling der vi snakker om tradisjoner og særpreg.

3 - 4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Barnehagens nærmiljø. • Besøke steder i nærmiljøet. • Erfare at vi er likeverdige, uavhengig av kjønn, og deltar i felleskapet. • Lære om dyrehold og gårdsdrift. • Trafikksikkerhet • Nasjonaldagen, 17. mai • Samefolkets dag, 6. februar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Besøke andre avdelinger på huset. • Gå tur til butikker, togstasjonen, og andre steder i nærområdet • Personalet jobber for at alle barn i barnehagen skal føle seg inkludert og akseptert uavhengig av kjønn. • Snakke sammen om dyrehold og gårdsdrift før og nå. • Barnas trafikklubb • Fargelegge flagget, lære sanger og snakke om hvorfor vi feirer nasjonaldagen. Gå i tog. • Markere samefolkets dag med å lese bøker, se på bilder og høre på samisk musikk. • Vi inviterer styrer fra samisk barnehage til å ha samling med alle barna på stor avdeling.
4 - 5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Barnehagens nærmiljø • Demokratiske prinsipper, medbestemmelse. • Hvor bor vi. • Utvikle forståelse for ulike tradisjoner og skikker. • Trafikksikkerhet • Få begynnende kunnskap om menneskerettigheter, Barnekonvensjonen. • Lære om dyrehold og gårdsdrift. • Nasjonaldagen, 17. mai • Samefolkets dag, 6. februar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre besøk i og rundt barnehagen. Snakke sammen om hvordan vi kan passe på og være venner med hverandre i barnehagen. • Samtaler om konsekvenser av handling og valg. • Snakke sammen om hvilket land, kommune, område og vei vi bor i. • Samtaler om jule- og påsketradisjoner og skikker. Dåp, bryllup, begravelse, karneval, sankthans o.l kan også være temaer for samtale. • Barnas trafikklubb • Henge opp barnekonvensjonen og ha samtaler rundt dette. • Vi inviterer styrer fra samisk barnehage til å ha samling med alle barna på stor avdeling
5 - 6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Barnehagens nærmiljø • Besøke skolene • Barna skal erfare at de har medvirkning og er del av et demokratisk samfunn. • Hvor bor vi • Trafikksikkerhet • Utvikle forståelse for ulike tradisjoner og skikker. • FN sin Barnekonvensjon 	<ul style="list-style-type: none"> • Erfare at alle mennesker, uansett alder, kjønn og forutsetninger, inngår og bidrar til felleskapet i barnehagen. • Som en del av førskoleklubben. • Alle skal bli sett og hørt, men skal også erfare at de ikke alltid kan få gjennomslag for det de vil og det de mener.

<ul style="list-style-type: none"> • Lære om ulike yrker • Nasjonaldagen, 17. mai • Samefolkets dag, 6. februar. • Leirskole • Besøke aldershem?	<ul style="list-style-type: none"> • Samtaler om universet, jorden, kontinenter og land, ved bruk av atlas og internett. • Barnas trafikklubb • Kunnskap om barnekonvensjonen • Vi inviterer styrer fra samisk barnehage til å ha samling med alle barna på stor avdeling
---	--